

aldı. İlimde derinleşti ve şöhrete kavuştu. Kırım ve Bulgaristan'a gitti. Yıllarca kaldığı Kırım'da önde gelen âlimlerle karşılıklı bilgi alışverişinde ve tartışmalarda bulundu. Daha sonra memleketi olan Saray'a döndü ve oradan da Anadolu'ya geçti.

Bezzâzî usul ve fûrû ilimlerinde zamanın önde gelen âlimlerinden kabul edilmiş, İbn Arabşah, Kadı Sa'deddin İbnü'd-Deyrî ve Muhyiddin el-Kâfiyeci kendisinden ilim tahsil etmişlerdir. Anadolu'da bulunduğu sıralarda Molla Şemseddin Fenârî ile müzakere ve tartışmaları olmuştur. Kaynaklarda Bezzâzî'nin genellikle fûrûda, Molla Fenârî'nin ise usulde üstün olduğu kaydedilmektedir. Bezzâzî'nin Timurlenk'in küfrüne fetva verdiği bilinmektedir. Hac maksadıyla gittiği Mekke'de vefat etmiştir (Ramazan 827/Ağustos 1424).

Eserleri. 1. *el-Fetâvâ'l-Bezzâziyye*. Bezzâzî, asıl adı *el-Câmî'u'l-vecîz* olan ve *Fetâvâ'l-Kerderî* diye de bilinen bu meşhur eserini Anadolu'ya gitmeden önce 812 (1409-10) yılında bitirmiştir. Eserde ilk Hanefî imamlarının görüşleriyle daha sonraki devirlerde Hanefî âlimler tarafından verilen fetvalar muteber kitaplardan özetlenerek derlenmiştir. Gerek İmam Ebû Hanîfe ve talebelerinin, gerekse sonraki âlimlerin görüşlerini verirken bunlar üzerinde değerlendirme-

lerde bulunarak fetvaya uygun tercihler yapması Bezzâzî'nin ilmi kudretini göstermektedir. Kitapta hükümlerin dayandığı delillerle diğer mezheplerin görüşleri pek nadir olarak zikredildiği gibi âlimlerin görüşleri verilirken çok az yerde kaynaklara atıfta bulunulmaktadır. Eserin bir başka özelliği de bazı fakihlere sorulan sorulara onların verdikleri cevaplar yanında Bezzâzî'nin kendi zamanında meydana gelen bazı meselelere verilen fetvaların da yer yer kaydedilmesidir. Şeyhülislâm Ebüssuûd Efendi'ye, niçin önemli meseleleri toplayan bir kitap telif etmediği sorulduğunda, "el-Bezzâziyye varken böyle bir şey yapmaktan hayâ ederim" cevabını vermiştir. Birçok yazma nüshası bulunan eser birkaç defa basılmıştır (Kazan 1308, Bulak 1311, Kahire 1323 [*el-Fetâvâ'l-Hindiyye*'nin IV-VI. ciltlerinin kenarında]). *el-Fetâvâ'l-Bezzâziyye*'nin müellifi bilinmeyen *Hulâsa-tü'l-Bezzâziyye* (Hacı Selim Ağa Ktp., nr. 417, 85 varak) adlı bir muhtasarı da vardır. Bu eser her biri çeşitli fasıllardan oluşan ve sırasıyla namaz, talâk, kâfiri müslüman yapan söz ve davranışlar, müslümanı kâfir yapan söz ve davranışlar, kerâhiyyat, istihsan konularının ele alındığı altı babdan meydana gelmektedir. 2. *Menâkıbü'l-İmâmî'l-A'zam Ebf Hanîfe*. Ebû Hanîfe ve talebelerinin biyografilerini ihtiva eden bu eser, Muvaffak b. Ahmed el-Mekki'nin (ö. 568/1172) aynı adı taşıyan kitabıyla birlikte basılmıştır (I-II, Haydarâbâd 1321; I-II, Beyrut 1981, I. cilt Mekki'nin, II. cilt Bezzâzî'nin eseri). Eserin II. Murad adına Muhammed b. Ömer el-Halebî tarafından yapılan Türkçe tercümesinin iki nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'nde bulunmaktadır (Düğümlü Baba, nr. 523, m 20, 4 + 342 varak; Tâhir Ağa, nr. 299, 208 varak).

Süleymaniye Kütüphanesi tasnif fişlerinde ve Brockelmann (*GAL Suppl.*, II, 316) tarafından Bezzâzî'ye nisbet edilen *Risâle fi'r-red 'ale'l-İmâm el-Gazzâlî bimâ tekelleme bi-hakkı imâminâ Ebî Hanîfe* (Şehid Ali Paşa, nr. 2768/1, vr. 1-43), *Kitâb fi'r-red 'alâ men yu'ânîd Ebâ Hanîfe ve aşâbâh* (Şehid Ali Paşa, nr. 779, 73 varak), *er-Red ve'l-intişâr 'alâ mezhebi imâmî'l-e'imme ve sirâci'l-ümme seyyidi fuḫahâ'i'l-emşâr* (Şehid Ali Paşa, nr. 2732/3, vr. 153-176) adlı risâleler farklı isimlerle anılmakla birlikte aynı eser olup Gazzâlî'nin *el-Menḥûl* adlı eserinin sonunda Şâfiî mezhebini diğerlerine niçin üstün tuttuğuna dair kaydettiği bölümde Ebû Hanîfe'ye

Bezzâzî'nin *Menâkıbü'l-İmâmî'l-A'zam Ebf Hanîfe* adlı eserinin Muhammed b. Ömer el-Halebî tarafından yapılan tercümesinin ilk ve son sayfaları (Süleymaniye Ktp., Tâhir Ağa, nr. 299)

yönelittiği bazı tenkitler üzerine Şemsü-leimme el-Kerderî (ö. 642/1244) tarafından kaleme alınmış bir reddiyedir (ayrıca bk. Leknevî, s. 177; Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 654). Bezzâzî'nin Kerderî nisbesini de taşımış olması bu yanlışlığa sebebiyet vermiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Bezzâzî, *el-Fetâvâ*, Kahire 1323; Sehâvî, *ed-Ḍav'ü'l-lâmî*, X, 37; Mecdî, *Şekâik Tercümesi*, s. 53-54; *Keşfü'z-zunûn*, I, 242; II, 1633, 1681, 1837-1838; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, VII, 183; Leknevî, *el-Fevâ'idü'l-behiyye*, s. 169, 177, 187-188; Serkîs, *Mu'cem*, I, 555; Brockelmann, *GAL*, II, 291; *Suppl.*, I, 654; II, 316; *Hediyyetü'l-ârifîn*, II, 185; Ziriklî, *el-A'şâim*, VII, 274; Kehlâle, *Mu'cemü'l-mu'elliftin*, XI, 223-224; Ahmet Özel, *Hanefî Fıkıh Âlimleri*, Ankara 1990, s. 92.

AHMET ÖZEL

BEZZÂZİSTAN

(bk. BEDESTEN).

BEZZÎ

(البزى)

Ebû'l-Hasen Ahmed b. Muhammed b. Abdillâh el-Bezzî (ö. 250/864)

Kıraat-ı seb'a imamlarından
İbn Kesîr'in
meşhur iki râvisinden biri.

Aslen Fârisli (veya Hemedanlı) olup 170'te (786) Mekke'de doğdu. Dedelerinden Ebû Bezze'ye nisbetle Bezzî diye şöhret buldu. Kıraat ilmini babasından ve Abdul-

el-Fetâvâ'l-Bezzâziyye'nin ilk sayfası
(Süleymaniye Ktp., Amcazâde Hüseyin Paşa, nr. 245)

lah b. Ziyâd, İkrime b. Süleyman, Vehb b. Vâzih gibi devrinin tanınmış kıraat âlimlerinden öğrendi. İbn Kesîr kıraatini İkrime - Şibl b. Abbâd ve İsmâil b. Abdullah el-Kist - İbn Kesîr isnadıyla aldı. Tanınmış kıraat âlimlerinden İshak b. Muhammed el-Huzâî, Hasan b. Hubâb, Ahmed b. Ferah, Ebû Abdurrahman Abdullah b. Ali, Ebû Rebîa b. İshak, Muhammed b. Hârûn, İbn Kesîr kıraatinin diğer râvisi Kunbül ve daha başkaları bu ilmi kendisinden tahsil ettiler. Süfyân b. Uyeyne, Müemmel b. İsmâil ve Mâlik b. Süayr gibi hocalardan hadis öğrendi. Hasan b. Hubâb, Mudâr b. Muhammed el-Esedî gibi isimler de ondan hadis rivayet etti. Buhârî *et-Târîhu'l-kebir*'inde kendisinden rivayette bulundu. Bezî Mekke'de vefat etti.

Kıraat ilminde büyük bir otorite olduğu hususunda görüş birliği bulunmakla beraber hadis konusundaki rivayetleri ihtiyatla karşılanmış, *muttasıl** olmayan rivayetleri muttasılmış gibi rivayet etmekle suçlanmıştır. Ebû Hâtim ve Ukaylî onun rivayetlerinin "münker" ve "zarıf" olduğunu söylemişlerdir.

Duhâ sûresi ve daha sonraki sûrelerin sonunda tekbir getirilmesi âdeti Bezî ile başlamıştır. Bezî böyle bir uygulamanın mevcut olduğunu müsel sel bir senedle Hz. Peygamber'e dayandırmış ve Hâkim bu rivayeti *el-Müstedrek*'ine almışsa da (III, 304) hadisi sadece onun nakletmiş olması, ayrıca hadis rivayetinde kendisine güvenilmemesi sebebiyle bu rivayeti kabul görmemiştir. Ancak bu uygulama kurrâ arasında bir sünnetin yerine getirilmesi anlayışıyla yaygınlaşmış ve günümüze kadar devam etmiştir.

Mescid-i Harâm'da kırk yıl müezzinlik yapan Bezî'nin, kıraat ilmini bizzat İbn Kesîr'den öğrenmediği halde, gerek İbn Mucâhid'in (ö. 324/936) *Kitâbü's-Seb'a*'sından sonra aynı asırda telif edilen kıraat kitaplarında (meselâ bk. İbn Galbûn, vr. 2^a-11^b), gerekse daha sonra kıraat-i seb'a imamlarının râvi sayısını iki ile sınırlandırarak yazılan kaynaklarda (meselâ bk. Mekki b. Ebû Tâlib, s. 175-194) İbn Kesîr kıraatinin iki râvisinden biri olarak tercih edilmesinin sebebi, herhalde genel olarak bu ilimdeki otoritesiyle İbn Kesîr kıraatini icra etmedeki üstün başarısı ve buna bağlı olarak -Ebû Amr ed-Dânî'nin de belirttiği gibi (*et-Teystr*,

s. 3)- rivayetinin güvenle ve yaygın bir şekilde okunması olsa gerektir.

BİBLİYOGRAFYA :

Ukaylî, *ed-Du'afa*, I, 127; İbn Mucâhid, *Kitâbü's-Seb'a fi'l-kurâ'ât* (nşr. Şevki Dayf), Kahire 1972, s. 92-93; İbn Galbûn Tâhir b. Abdülmün'im, *et-Tezkire fi'l-kurâ'âtî's-semân*, Süleymaniye Ktp., Bağdatlı Vehbi, nr. 17, vr. 2^a-11^b; Hâkim, *el-Müstedrek*, III, 304; Mekki b. Ebû Tâlib, *Kitâbü't-Tebsıra fi'l-kurâ'âtî's-seb'a* (nşr. Muhammed Gavs en-Nedvî), Bombay 1402/1982, s. 175-194; Dâni, *et-Teystr* (nşr. Otto Pretzl), İstanbul 1930, s. 3, 226-227; a.mlf., *Câmi'u'l-beyân fi'l-kurâ'âtî's-seb'a'l-meşhûre* (haz. Kemal Atik, doktora tezi, 1982), EAÜİF, I, 38; Enderâbî, *Kurâ'âtü'l-kurâ'âtî'l-ma'rûfîn* (nşr. Ahmed Nasif el-Cenâbî), Beyrut 1407/1985, s. 66-68; İbnü'l-Bâzî, *el-İknâ*, s. 80, 87-90; İbnü'l-Esir, *el-Lübâb*, I, 149; Zehebî, *Ma'rifetü'l-kurâ'ât* (Beşşâr), I, 173-178; a.mlf., *A'lâmü'n-nübela*, XII, 50-51; Fâsî, *el-İkdû's-semîn*, Kahire 1378-88/1958-69, III, 142-143; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mizân*, I, 283-284; İbnü'l-Cezerî, *Gâyetü'n-nihâye*, I, 119-120; a.mlf., *en-Neşr*, I, 115-121; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, II, 120-121.

TAYYAR ALTIKULAÇ

BIÇAKÇI ÖMER DEDE

(bk. ÖMER DEDE SİKKİNİ).

BIYIK

Bıyık hakkında Kur'an-ı Kerim'de herhangi bir hüküm bulunmamakla birlikte hadis kaynaklarının temizlik (tahâret), kılık kıyafet (libas, ziyet) ve âdâb-ı muâşeret (edeb) ile ilgili bölümlerinde sakal ve bıyığa (Ar. şârib) temas eden birçok rivayetin yer aldığı görülmektedir. Bu rivayetlerin incelenmesinden anlaşılabacağı üzere bıyıkla ilgili hükümler bütün peygamberlerin tavsiye edip uyguladığı ve selim yaratılışlı, sağ duyulu insanların tabii olarak benimseyip uygulayacağı kurallar türündendir (bk. FITRAT). Bu kurallara uymanın amacı sağlığı korumak, temizliğe riayet etmek, güzel bir görünüme sahip olmak suretiyle insanlara karşı saygı göstermektir. Bıyık hakkında müstakil bir risâle kaleme alan Süyûtî (bk. bibl.), şekil ve görünüş güzelliğinin dinî bir yönünün bile bulunabileceğini söylemiş ve güzel görünümlü insanların söz ve davranışlarıyla daha etkili olacağına dikkat çekerek müftü, vâiz, hatip gibi din görevlilerinin bu konuya önem vermeleri gerektiğini hatırlatmıştır.

Bıyığı kısaltıp düzeltme sünnetinin Hz. İbrâhim ile başladığı kabul edilir. Hz. Pey-

gamber bıyığını kısaltır ve müslümanların da böyle yapmasını tavsiye ederdi. Hatta ashaptan birinin uzamış bıyığını bizzat kendisinin kesip kısalttığı nakledilmiştir (Ebû Dâvûd, "Tahâret", 75). Müslümanların dış görünüşleri de dahil olmak üzere bütün yönleriyle kendilerine has bir insan tipi ve bir toplum meydana getirmelerini isteyen Hz. Peygamber'in müslümanlara bıyıklarını keserek Mecûsî ve müşriklere benzememelerini emrettiği (Buhârî, "Libâs", 64; Müslim, "Tahâret", 54, 55), bıyığını kısaltıp düzeltmenin İslâm toplumundan uzaklaşmış sayılacağını ifade ettiği rivayet edilmiştir (Tirmizî, "Edeb", 16; Nesâî, "Tahâret", 13, "Zînet", 2).

Uzun bıyığı tasvip etmeyen İslâm âlimleri bıyığın kısaltılmasının mı (taksîr), yoksa traş edilmesinin mi (halk) daha iyi olacağı konusunda farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Bıyığı kısaltmayı tasvip etmekle birlikte onu traş etmenin daha güzel olacağını söyleyen Tahâvî, Ebû Hanîfe, Ebû Yûsuf ve Muhammed'in de aynı görüşü benimsediklerini nakleder. Bazı Hanefî fıkıh kitapları ise bir ihtilâftan söz etmeksizin bıyığı kısaltmanın sünnet olduğunu söylemekte ve uzunluğu için de kaşı ölçü olarak vermektedir. İmam Mâlik bıyığın kısaltılmasına taraf tar olup tamamen kesilmesini bir nevi işkence (müsle) olarak değerlendirmekte ve böyle yapanların te'dib edilmesi gerektiğini belirtmektedir. Şâfiî âlimlerinden Nevevî de bıyıkların traş edilmeyip kısaltılmasının uygun olacağını ifade eder. Ahmed b. Hanbel'e göre ise bıyığın kısaltılması ile traş edilmesi arasında fark yoktur.

Bıyığın kısaltılması veya traş edilmesi hususunda ileri sürülen farklı görüşler, konu ile ilgili hadislerden ve bunların yorumlanmasından kaynaklanmaktadır. Çünkü kısaltmayı tavsiye eden hadisler olduğu gibi traş etmeyi öğütleyen hadisler de vardır. Bu hadislerde yer alan "halk" kelimesini kısaltma veya üst duğain kenarını aşan fazla kısmı kesme şeklinde yorumlayan çok sayıda âlim, kısaltmayı emreden hadisleri esas alarak bıyığın tamamen traş edilmesini doğru bulmamışlardır. Hanefiler, uzun bıyığın sahibini daha heybetli gösterdiğini düşünerek savaşa katılan kişilerin bıyıklarını uzatmalarını hoş karşılamışlar, hatta bunun müstehap olduğunu söylemişlerdir.